

doc. RNDr. Branislav Šprocha, Ph.D.

Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja,

Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Oponentský posudok na habilitačnú prácu **Ing. Petra Mazoucha, PhD.**

na tému

**Rekonstrukce časových řad počtu zemřelých a stavu populace v Českých zemích před
rokem 1920**

Habilitačná práca Ing. Petra Mazoucha, PhD. sa zameriava na problematiku rekonštrukcie časovej rady počtu zomretých osôb v členení na elementárne súbory udalostí a bilancie počtu obyvateľov Česka (koncové a stredné stavy) pred rokom 1920 podľa pohlavia a veku. Základným cieľom práce tak bolo rozšíriť spomenutú dátovú základňu o roky 1870–1919. Integrálnou súčasťou práce tiež bol podrobný popis jednotlivých krokov, ktoré boli pri konštrukcii použité, ako aj pôvodných dátových zdrojov.

Samotná habilitačná práca bola rozdelená do ôsmich na seba logicky nadväzujúcich kapitol. V prvej autor prezentuje doterajší stav poznania, rekapituluje pokusy a rôzne typy analýz, na ktoré boli použité predmetné vstupné údaje a podrobnejšie predstavuje ciele práce. V druhej poukazuje na dostupnosť jednotlivých ukazovateľov a čitateľa oboznamuje s teoretickým vymedzením rekonštruovaných ukazovateľov. Z metodického hľadiska kľúčovou je tretia kapitola, ktorá predstavuje všeobecný metodický postup pri riešení jednotlivých úprav vstupných údajov. Vo štvrtej kapitole je priestor venovaný podrobnému predstaveniu dátových zdrojov, pričom konkrétne riešenia sú predstavené v piatej kapitole. Šiesta kapitola popisuje nadväznosť na údaje po roku 1920 a diskutuje problém preklenutia obdobia 2. svetovej vojny v prípade kohortných dát. Siedma kapitola v stručnosti popisuje štruktúru publikovaných údajov, jednotlivé súbory ukazovateľov a prípadné dodatočné úpravy. Posledná ôsma kapitola prezentuje niektoré vybrané ukazovatele a hodnotí kvalitu

rekonštruovaných údajov prostredníctvom porovnania vlastných výsledkov s výsledkami vybraných autorov.

Celkovo sa dá konštatovať, že predložená habilitačná práca je logicky a vhodne štruktúrovaná, starostlivo premyslená a aj pomerne kvalitne spracovaná. Svojou vysokou odbornou hodnotou predstavuje konzistentné dielo, ktoré plne spĺňa nároky kladené na akademické publikačné výstupy. Predstavuje dôležitý prínos nielen pre pedagogický proces, ale po metodickej stránke ide v mnohých smeroch o inovatívny a jedinečný prístup spracovania a úpravy základnej bázy vstupných údajov.

K predloženej habilitačnej práci mám len niekoľko pripomienok a poznámok:

- 1) Na s. 10 píšete, že jednoročné vekové štruktúry obyvateľstva Česka neboli publikované. Pre obdobie rokov 1920–1937 a 1945–1979 však ČSÚ vydal súhrnnú publikáciu obsahujúcu práve jednoročné vekové štruktúry obyvateľstva.
- 2) Na s. 11 uvádzate, že získané údaje je možné použiť aj na analýzu plodnosti. Viete konkrétne uviesť nejaký príklad takéhoto praktického využitia?
- 3) Môžete, prosím, vysvetliť bližšie, ako myslíte vplyv korekcie koncových stavov podľa metodiky ČSÚ pri aplikácii diferenciálnej metódy (na s. 13 a 14)?
- 4) V kapitole 3. je podrobne rozobraná metodika úpravy pôvodných zdrojových údajov. Do samotných výpočtov následne vstupovali celé čísla (udalosti) alebo sa pracuje priamo so získaným tvarom s desatinným rozvojom?
- 5) Pri interpretácii vývoja rekonštruovaných údajov by možno prospelo doplnenie krátkej informačnej podkapitoly o dlhodobom transverzálnom vývoji úmrtnostných pomerov mužov a žien v Česku. Autor viackrát spomína priaznivé/nepriaznivé obdobia vo vývoji procesu úmrtnosti, vďaka čomu odvodzuje pomalší alebo rýchlejší rast generáčnej priemernej dĺžky života pri narodení a vo veku 65 rokov. Čitateľ, ktorý sa však hlbšie neorientuje v otázkach populačného vývoja a konkrétne úmrtnostných pomerov v Česku, nemá šancu uvedené tvrdenia s ničím konfrontovať.
- 6) Pre lepšiu čitateľnosť obr. a odvodenie hodnôt by bolo vhodné vyniesť aj hlavné čiary na osi X.
- 7) Hodnoty dojčenskej úmrtnosti bývajú zväčša uvádzané na 1000 živonarodených detí (v ‰).
- 8) Z obr. 7 na s. 62 vyplýva, že približne od generácie z polovice 90. rokov u mužov došlo k poklesu strednej dĺžky života pri narodení. Čím si tento pokles vysvetľujete?

9) Do ktorého veku bolo možné pozorovať medzi rokmi 1870–1920 paradox strednej dĺžky života? Týkal sa len najmladších detí (0–4 roky), alebo ho bolo možné identifikovať aj u osôb vo veku 5–9 rokov?

10) Neskúšali ste aspoň nepriamo určiť vplyv nepriaznivej epidemiologickej situácie v roku 1918 napríklad prostredníctvom jednorozmernej dekompozície zmien strednej dĺžky života pri narodení? Zaujímavý je oveľa výraznejší prepad jej hodnoty v inkriminovanom roku u žien – myslíte, že by sa dalo toto zistenie interpretovať ako väčší vplyv španielskej chrípky na úmrtnostné pomery v ženskej populácii?

11) Na s. 68 a 69 viackrát spomínate vplyv 2. svetovej vojny na úroveň úmrtnosti osôb z generácie 1875 vo veku 62-70 rokov pri komparácii Vašich výsledkov s výsledkami Pavlík a kol. (1984) a Růžička (1959). Z obr. 13 sa na prvý pohľad zdá, že v prípade práce Pavlík a kol. (1984) došlo k aplikácii nejakého vyrovnania priebehu pravdepodobností, kým Vaša práca prezentuje priebeh nevyrovnaných pravdepodobností. Nemôže aj toto byť dôvodom identifikovaných diferencí?

Predložená habilitačná práca dokazuje, že Ing. Petr Mazouch, PhD. je schopný samostatnej vedeckej činnosti a svojim výskumom prispievať k rozvoju štatistiky, demografickej štatistiky, ako aj samotnej demografie. Veľkým prínosom je nielen vytvorenie ucelenej časovej rady počtu zomretých a stavov populácie v Česku pred rokom 1920, ale aj následná konštrukcia prierezových a kohortných úmrtnostných tabuliek. Tie spoločne predstavujú dôležitý dátový vstup pre ďalšie analytické spracovanie. Veľkým prínosom habilitačnej práce je aj podrobná metodika spracovania a úpravy vstupných údajov. Autor nielen svojou predloženou prácou, ale aj celkovou doterajšou publikačnou činnosťou potvrdzuje svoju odbornosť a vysokú vedeckú kvalitu.

Habilitačná práca nesporne svojou úrovňou a vedeckým prínosom spĺňa požiadavky kladené na habilitačné práce, a preto ju odporúčam k obhajobe a navrhujem, aby Ing. Petrovi Mazouchovi, PhD. bol udelený akademický titul docent.

V Bratislave 27.9.2021

doc. RNDr. Branislav Šprocha, Ph.D.